

YENİ NEŞRİYAT

GÉOLOGIE SÉDIMENTAIRE, LES SÉRIES MARINES

722 s., 18 şekil, 13 levha -1956, Masson et Cie, Editeurs, Paris - H. Vaillant - Carmanne S.A., Liège.

Augustin LOMBARD

Brüksel Üniversitesi Profesörlerinden ve Cenevre Üniversitesi Jeoloji Enstitüsü eski Doçentlerinden M. Augustin Lombard'ın «Sedimanter Jeoloji, Denizel Seriler» adlı ve hazırlanması on sene almış olan eseri 1956 da Belçika'da yayınlanmış bulunmaktadır.

Müellife göre, Arz kabuğu ile deniz diplerindeki hareketlerin bilinmesi jeolojinin esas dâvalarındandır. Bu dâvaların halli yolunda kayaçlardaki şekil değiştirmelerinin ve sedimanter serilerdeki tahavvüllerin incelenmesiyle adımlar atılır; buna, magmatizma ile metamorfizmayı da ilâve edersek, dâvanın kâmil olarak halli mümkün olur. Kayaçlardaki şekil değişiklikleri, strüktürlerin hendesî durumu ve dünyada bunların yayılışı ana hatlarıyla belirmiş isede, bu hususta henüz son söz söylenmiş değildir. Bununla beraber, dâvanın ikinci bir hal yolu olan sedimanter serilerin incelenmesi metodu ise, yeni ufuklar açacak mahiyette gözükmektedir. Müellifi bu eseri yazmaya sevkeden âmil de budur. Müellif tortul kayaçları, bunların teşkil ettikleri serileri, toplulukları ve teşekkül tarzlarını inceleyen bilim dalına Sedimanter Jeoloji adını vermektedir.

Konu çok geniş olduğundan, zaten büyük bir hacim arzeden kitapta, bilhassa denizel ortamda teşekkül eden seriler ele alınmakta, göl teşekküllerine nispeten az yer verilmektedir. Jeolojinin çeşitli dallarına ait bilgilerin biraz da suni olarak gruplandırılmasıyla meydana gelmiş olan «Sedimanter Serilerin Jeolojisi» bir sentez mahiyetini arzedeip, müellife nazaran Stratigrafi, Tektonik Jeofizik ve Jeokimya gibi jeolojinin esas dalları seviyesinde mütalâa edilmelidir. Serileri birer gelişme ortamı telâkki etmek fikri git-

tikçe taraftar kazanmaktadır. Buna göre, sedimanter seriler birbirleriyle menşe bakımından bağılıklar arzeden unsurlardan mürekkeptir. Litolojik unsurlar bugüne kadar meydana konmuş veya ileride konacak konulara uygun olarak değişmekte ve gelişmektedir. Mukayeseli litoloji, bunlardaki özelliklerin dikey ve yatay olarak nasıl değiştiklerini, stratigrafinin yardımı sayesinde tesbit eder. Bu zaviyeden bakıldığında zamanla az çok devamlı, irreversibl, kelimenin dar mânasında nadiren devri, fakat daha ziyade ritmik bazı değişmeler arzeden serilerin çok yakından incelenmesi sayesinde sedimanların anavatanı, taşınma ve teressüp sahaları, jeolojik vezin unsuru, deniz diplerinin tesirleri, sedimantasyon safhaları v.s. ve nihayet kıvrım safhalarına bağlı sedimantasyon safhaları gibi mefhumlar hakkında kayda değer bilgiler edinilmektedir.

Çok miktarda şekil ve resimlerle süslemiş olduğu kitabında müellif kendi çalışmaları ve muazzam dünya jeoloji literatüründen mebzul misaller zikretmekte ve neticede konuların çokluğu ve hacmi sebebiyle eseri bir monografi mahiyetini ihraz etmektedir.

Yayın beş bölüm ihtiva etmektedir. Birinci bölüm halihazırda teşekül etmekte olan formasyonlara hasredilmiş bulunmakta, bundan eski ve yeni jeolojik illetler gözden geçirilmekte, denize ortam, kıtalar, okyanuslar, okyanus diplerinin röllyefi, okyanus sularının özellikleri, hareket halinde su, dalga ve akıntılar, ayrıca halihazır deniz teressüpleri ve sedimantasyon aşınma bölgesi taşınma olayı, yığılma bölgeleri çeşitli sedimantasyon materyel ve sahaları, göller incelenmektedir. İkinci bölümde denizel jeolojik seriler ele alınmakta; bunların muhtelif müelliflere göre jönezleri münakaşa edilmekte, sırasıyla bu serilerdeki bazı mineraller kayaçlar, bu serilerin analiz metodları, yataklanmanın menşe ve çeşitleri v.s. hakkında bilgi verilmektedir.

Sedimanter topluluklara hasredilen üçüncü bölüm ise, stratigrafik ve litolojik tasnifler ve korrelasyonlar, fasiyes ve bunun değişmeleri, ritmik seriler çeşitli sekanslara ait malûmat ihtiva etmektedir. Dördüncü bölümde serilerin jönezi bahis konusu edilmekte bunda tektoniğin rolü, sübsidans, epirojenez, orojenez, fliş, wildfliş; sedimantasyon ortamları, havzalar ve jeosenklinaller, sedimanter ve tektonik provensler bahis konusu edilmekte ve Alplerle kuzey Amerika'daki bazı seriler misal olarak zikredilmekte, bunların sureti inkişafı izah edilmektedir.

Teklif edilen farazyeler birkaç sahifelik bir özet halinde beşinci bölümde derlenmiş bulunmaktadır. Eser alfabetik fihrist ve bir bibliyografya listesi ile nihayete ermektedir.

GÉOLOGIE DE L'URANIUM

462 s. 205 şekil, 2 renkli levha, 9 cetvel, *Hassan el Cie, Editeurs, Paris, 1958.*

Marcel ROUBAULT

Nancy Fen Fakültesi Profesörü, Tatbiki Jeoloji Maden Prospeksiyonu Yüksek Okulu Müdürü ve Atom Enerji Komiserliği Maden Komitesi Başkanı, Marcel Roubault, Nancy Fen Fakültesi Radyo]eoloji asistanı Georges Jurain iştirakiyle 1958 de «Uranyum Jeolojisi» başlıklı bir eser yayınlamış bulunmaktadır.

Kitap her biri başlıbaşına bir dokümantasyon membaı sayılabilecek üç bölüm halinde tertiplenmiştir. İlk bölümde bütün Uranyum mineralleri prospeksiyona yarıyan özellikleriyle birlikte tarif edilmekte, çeşitli prospeksiyon metodlarının mahiyeti ve bunlardan hangilerinin nerelerde en iyi şekilde tatbik edilebilecekleri açıklanmakta ve nihayet Uranyum ve Toryum minerallerinin yataklanma şartları hakkında bilgi verilmekte ve bunlar bir tasnife tâbi tutulmaktadır.

Çok mühim ve yüklü olan ikinci bölümde Dünyanın beş kıtasındaki başlıca uranyum cevher yatakları mukayeseli surette tarif edilmekte, üçüncü bölüm ise, Uranyum ve Toryum yataklarının rezervleriyle ilgili konulara ve Toryumun mineralojisiyle yataklanma şartlarına tahsis edilmiş bulunmaktadır. Kitabın bir hususiyeti de müellif adlarına, minerallere ve coğrafi mevkilere göre fihristler ihtiva etmesidir.

Maden prospeksiyonu ve ekonomik jeoloji alanında kıymetli eserler vermiş, birçok talebe ve mütehasıs yetiştirmiş ve 1948 den itibaren Fransa Atom Enerji Komiserliğinde çeşitli yüksek mevkilerde bulunmakla gerek Fransa, gerekse Fransız Birliğine dahil bölgelerde radyoaktif minerallerin etüd ve aramalarında elde edilen muvaffakiyetlerde önemli, bir payı olan Profesör Roubault, nispeten, yeni bir branş olan uranyum jeolojisi konusunda geniş bilgi ve tecrübesi sayesinde böylelikle şayanı dikkat bir eser vermiş bulunmaktadır.

Jeolog, maden mühendisleri, prospektörler, atom sanayii fizik ve kimyacıları ve nihayet Dünyada atom enerjisi ham madde yataklarının dağılışı ile ilgilenen idareci ve iktisatçıların bu yayından esaslı surette istifade etmeleri mümkündür.

PRÉCIS- DE PÉTROGRAPHIE

314 s., 160 şekil, 20 levha, Masson et Cie, Editeurs, Paris, 1958.

Jean JUNG

Halen Paris Üniversitesi Fen Fakültesinde Profesör olan M. Jean Jung, hocası müteveffa Jacques de Lapparent'ın hâtırasına ithaf ettiği bu eser ile evveleminde Petrografide ilk hamleleri yapmak isteyen jeolog ve mineraloglara hitap etmek istemişse de, bu hudutlar kitabın modern bilgiler ihtiva etmesi ve özel şekilde tertip ve arzedilmiş olmasıyla aşılmış bulunmaktadır.

Müellif ince kesitler sayesinde sedimanter, metamorfik ve erüptif kayaların yalnız mineralojik bileşim ve yapısını değil, fakat aynı zamanda bunların menşelerini ve birbirleriyle olan münasebetlerini belirtmeğe çalışmış; bu sayede Petrografinin yalnız küçük bir uzman kütlesinin vâkıf olduğu bir bilim branşı değil, fakat müşterek problemlerinin münakaşa ve halli için jeolog ve mineralogların buluştukları müşterek bir saha olduğunu izaha gayret etmiştir. Mebzul miktarda resim ve şekillerin mevcudiyeti, bir müşahede ilmi olan Petrografyaya ait olan bu eserin metin kısmında verilen izahatın kolayca anlaşılmasına yardım etmektedir.

Eser 4 bölümde mütalâa edilmektedir, Birinci bölümde kayaçları teşkil eden mineraller, çeşitli yapıli silikat mineralleri ile silikatlardan gayri mineraller bahis konusu edilmekte ve minerallerin optik özelliklerini belirten cetveller verilmektedir; tortul ve kalıntı kayaçlara ayrılan ikinci bölümde genel bilgiler, detritik kayaçlar ve çeşitli kimyasal ve organik menşeli kayaçlar ele alınmaktadır; üçüncü bölümde mekanik olaylar neticesinde şekil değiştirmiş kayaçlar ve metamorfik kayaçlar anlatılmakta; dördüncü ve son bölümde de magmatik olaylar, magmatik kayaçların bileşim yapı ve doku-

ları ve sistematik tasnifleri bahis konusu edilmek suretiyle erüptif kayaçlar ele alınmaktadır.

Petrografik mefhum veya mineral ve kayaç adlarını ihtiva eden bir fihrist eseri nihayetlendirmektedir.

JEOMORFOLOJİ (ANALİTİK ve UMUMÎ)

466 s., 99 resim, 106 şekil, Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayını No. 127, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1958.

Reşat İZBIRAK

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Profesörlerinden Dr. Reşat İzbirak'ın bir kıymetli eseri daha geniş bir muhteva, bol malzeme ve temiz baskılı bir kitap halinde 1958 yılı sonunda yayınlanmış bulunmaktadır.

Mezkûr yayın, R. İzbirak'ın 1948 de çıkmış bulunan Jeomorfoloji adlı eserinin ikinci tabı olmakla beraber, bu defa çok değiştirilmiş ve genişletilmiş, Türkiye'ye ait birçok yeni ve orijinal araştırma malzemesiyle zenginleştirilmiştir. Meselâ kitabın içinde 99 resimden 72 si Türkiye'den alınmış olup, bunun da büyük bir kısmı R. İzbirak'ın tetkikleri esnasında meydana gelmiş orijinal kolleksiyona ait bulunmaktadır. Bu yeni malzemenin çoğunun memleketimizin ücra köşelerinden gelmesi ayrıca kayda değer bir özelliktir.

Eser, onbir büyük bölümden teşekkül etmiştir:

I. Jeomorfoloji ve morfolojik analiz, II. Yeryüzünün ana çizgileri ve yer kabuğu, III. Yerşekillerini doğuran kuvvetler ve olaylar, IV. Taşların uflanması, V. Taşların hareketi ve süprülme, VI. Akarsu aşındırma ve yığmasıyla doğan şekiller, VII. Akarsu yörelerinin tektonik tipleri, VIII. Eriyen taşlara bağlı yerşekilleri, karstik şekiller, IX. Karlı Buzlu iklimlerde doğan yerşekilleri, buzul şekilleri, X. Kurak-çıplak yerlerde doğan yerşekilleri, XI. Deniz ve göllerin etkisi ile yeryüzünün biçimlenmesi, kıyılar. Çeşitli iklim faktörlerinin rölyefi işlemleri ve ona biçim vermeleri bakımından olduğu

kadar, kayaçların aşınmalara karşı olan hususiyetlerinin de iyice belirtilmiş bulunduğu bu eserde, iklimatik jeomorfolojiye, röliefin temel unsurunu veren tabaka duruşlarına, tektonik tiplere bilhassa yer verilmiştir.

Konuların jeoloji ile olan ilgisi kitabın hemen her yerinde vukufla belirtilmiş fakat her fırsatta jeomorfolojinin coğrafyaya bağlı bir ilim kolu olduğu, özel bir takım araştırma metodları bulunduğu da ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Esere hususiyet veren taraflardan biride, çok açık ifadelerle yazılmış olması, sade Türkçenin kitapta her an göze çarpmasıdır.

Bahis konusu eser, mükemmel bir kitap tekniğine göre hazırlanmış, zengin bibliyografyası, zengin indeksi, temiz baskısı ile dikkati çekmekte ve Türkiye'nin jeomorfolojisi için değerli adımlardan birini teşkil etmektedir.

Coğrafyacılar için olduğu kadar, jeologlar, orman ve ziraat mühendisleri ve topograflar için de lüzumlu gördüğümüz bu eseri bu meslek sahiplerine tavsiye eder, başarısından dolayı Prof. Dr. Reşat İzbirak'ı ayrıca tebrik ederiz

Melih TOKAY